

SERÉDI JUSZTINIÁN HERCEGPRÍMÁS: MAGYARORSZÁG ÉS A KERESZTÉNYSÉG

zeresztendősi állami élete folyamán oly szorosan összeforrt a magyar nemzet a kereszténységgel, mint a test a lélekkel. S amint lélek nélkül nincs élet az emberi testben, kereszténység nélkül analóg értelemben nem volna élet a magyar nemzetben. Viszont az is igaz, hogy – amint az egészséges lélek egészséges testben lakik: a kereszténység is akkor fejtette ki áldásos működését Magyarországon leg-tökéletesebben, mikor állami életünk egészséges volt.

A kereszténységbe való szoros bekapcsolódás vetette meg állami életünk biztos alapját; aztán pedig minél szorosabb volt ez a kapcsolat, annál szilárdabb, annál erősebb és annál műveltebb lett az ország; viszont minél inkább lazult a kereszténységhez való kapcsolatunk, annál inkább megrendült az ország szilárdsága, hanyatlott ereje és műveltsége is.

Bár a IX. században messze keletről Európa közepébe szakadt pogány magyarok sok olyan erényt mutattak fel, amelyek alkalmasakká tették őket az európai értelemben vett államalkotásra: az egynejlőségen felépített családi élet, a fajszeretet, vitézség, finom jogérzék, becsületesség, tanulékonyág, stb., mindazonáltal a szláv, germán és latin népfajok közé ékelve sem nemzeti, sem állami függetlenségüket sokáig meg nem tarthatták volna. A Kárpátok medencéjében a magyar is elenyészett volna, mint elenyésztek a pogány hunok és más rokon néptörzsek, melyek őt itt megelőzték.

Valóságos nemzetmentés volt tehát a keresztény hit befogadása, mert a szakadatlan harcok és a bravúros kalandok, melyekkel pogány őseink a szomszéd népek megfélemlítésére számítva nemzeti létüket biztosítani igyekeztek: egyfelől állandóan apasztották számukat, másfelől meg szükségképen szövetségbe vonták ellenük a köröskörül lakó keresztény népeket, amelyeket csak a kereszténység felvételével lehetett leszerelni.

Géza fejedelem keresztény nejeinek köszönheti a magyar, hogy még idejekorán a kereszténység felé orientálódott, Géza fia, Szent István mélységes hitének pedig azt, hogy ezen orientálódásában nem a Péter kősziklájával egyre jobban szembehelyezkedő Bizánctól, hanem az Ap. Szent-székhez ragaszkodó nyugatiaktól vette át a kereszténységet s vele együtt a nyugati kultúrát és állami berendezkedést is. Mivel úgy látszott, hogy az akkori korszellemnek, de meg a katolikus egyház szervezetének is legjobban megfelel a monarchikus kormányforma: Szent István nemzete jövőjének maradandó biztosítása végett a királyságot akarta állítani a törzsrendszer helyébe, de úgy, hogy ugyanakkor nemzete függetlenségét is biztosítsa.

Tudta jól, hogy ha a királyi méltóságot az akkori hűbéres nyugat szokásai szerint a római császártól kéri és kapja, akkor Magyarország szükségképen hűbérország lesz a császárnak, aki elég hatalmas ahhoz, hogy a hűbérúr valóságos, vagy vélt jogait vele szemben érvényesítse. Azért bámulatos államférfíui bölcseséggel és politikai előrelátással inkább a római pápához fordult. Tőle kérte a királyi címet, mert megérezte, hogy a pápa hűbérúri jogait nem fogja érvényesíteni, s viszont minden emberi hatalmat messze felülmúló és a keresztény fejedelmektől respektált tekintélyével biztos védelmet nyújt a császár esetleges beolvasztó törekvéseivel szemben. Tehát Rómán és a pápaságon keresztül kapcsolódott be nemzetünk a kereszténységbe és vele a nyugati kultúrába. Ennek köszönheti nemzeti és állami életének biztos alapjait.

Viszont a magyarok megtérése az Egyháznak is sokat jelentett, mert a vitéz magyar lelkes katolikus nemzet lett, amely azóta is állandóan védelmezi a kereszténységet és a nyugati kultúrát a balkáni és keleti áramlatok ellen, és valóságosan megállította a keleti egyház terjeszkedését nyugat felé.

A kereszténység befogadásával természetesen karöltve járt hazánkban a hitélet kifejtése és mélyítése, amely állami törvényeinkben is számtalanszor kifejezésre jutott és védelmet talált. A magyar Corpus Juris Szent István királynak fiához, Szent Imréhez intézett gyönyörű intelmeivel kezdődik, melyekben a bölcs király a katolikus tanok alapján fekteti le az igazi uralkodó kormányzási elveit. A vallásos élet külső megnyilatkozásai: az istentisztelet, böjt, az egyházi felsőbbség tisztelete, to-

vábbá az egyházi intézmények és személyek jogai és kiváltságai mind államjogi biztosítékot is nyernek a magyar törvényekben. Az egész országot bejáró hithirdetők, a kolostori és káptalani iskolák csakhamar mindenütt elterjesztették a katolikus vallást, melynek gyakorlásában királyaink és a királyi család járt elől jó példával, úgyhogy árpádházi királyaink 300 év alatt több szentet adtak Istennek és az Egyháznak, mint Európa bármely uralkodó családja.

De a *magyarok* királyaikkal együtt *nemcsak* hittek, hanem, ha kellett, vagyonukat és életüket is feláldozták a katolikus ügyért. A király és a főurak magánvagyonukból gazdagon dotált püspökségeket, káptalanokat, monostorokat és templomokat alapítanak mindenfelé. Isten ügyéért életüket sem sajnálták, amint a keresztes hadjáratok idején nem egyszer megmutatták. A pápa maga is annyira értékelte a magyarok buzgóságát, hogy az első keresztes hadjárat alkalmából az összes keresztes hadak fővezéréül vitéz Szent László királyunkat kérte föl, akit azonban nemsokára bekövetkezett halála megakadályozott a fővezérségben.

Azonban nemcsak a mély vallásosságot, hanem a keresztény kultúrát is a katolikus Egyháznak köszönhetjük. A magasabb kultúra alapfeltételét az Egyház teremtette meg. Szent István minden tíz községnek egy-egy kőtemplomot építtetett; azután uralkodói hatalmával is szorgalmazta a vasárnapi misehallgatást, amiből az következett, hogy az akkor jobbra még kocsikon mozgó községek kalandozásai három napi járóföldön túl már nem terjedhettek, mert vasárnapra mindig vissza kellett térniök a kőtemplomukhoz. A püspökségek székhelyein, valamint az egyre szaporodó bencés monostorok közelében pedig csakhamar virágzó városok keletkeznek.

A bencés hithirdetők nemcsak a hitet terjesztették, hanem földművelésre és iparra is megtanították a magyart. A káptalani és kolostori iskolák pedig a vallásos nevelésen felül elemi és magasabb tudományos kiképzést is adtak. A magyar tudományos képzettség csakhamar vetekeedett a külföldivel, annál is inkább, mert akkor az Egyház nyelvén a magyar ember is eljuttathatta szellemi termékeit más művelt országokba, viszont azokét maga is könnyen átvehette. Szent István megindítja a templom- és kolostorépítéseket. így minálunk is virágozni kezd az építőművészet, melynek számos gyöngye a tatár-török pusztítások dacára is megmaradt ugyan, de most sok esetben román és jugoszláv területeken hirdeti a magyar kultúrmunka dicsőségét. Nagy kár, hogy keresztény kultúránk nem fejlődhetett nyugodtan, mert állandó harcaink, melyeket a kelet és dél felől be-betörő kunokkal, besenyőkkel, tatárokkal, majd századokon keresztül a törökkel megvívtunk, minden nyomban megakasztották annak egészséges fejlődését, sőt igen sokszor elpusztították gyönyörű alkotásait.

A magyar hálás is volt az Egyháznak, melynek az ország fennmaradását és műveltségét köszöni. A püspököket mindig ott látjuk a király tanácsadói között és a törvényhozásban. A klérus jogai és kiváltságai intézményesen biztosítottak törvényeinkben. Az Egyház vagyona szent. Igazán elmondhatjuk, hogy hazánk az egyedüli ország, ahol az Egyház vagyonát az állam kevés kivétellel mindig tiszteletben tartotta, a klérust pedig megbecsülte. A püspökségek, káptalanok, monostorok és templomok javadalmazása ellenében az Egyház elismerte a kegyúri jogokat, viszont az állam sürgette a kegyúri kötelességek pontos teljesítését. Sajnos, Magyarország lekapcsolt részein úgyszólván minden kártérítés nélkül elvették az egyházi vagyont, melyet a mi őseink adtak Istennek és az Egyháznak.

Minálunk tehát szabadon fejlődhetek az Egyház kezében az iskolák és rajtuk keresztül a kultúra s ezt a fejlődést csak külső okok akasztották meg. Mert mi is sokszor úgy voltunk, mint a zsidók, mikor egyik kezükkel Jeruzsálem falait építették, a másikkal pedig a kardot forgatták és védekeztek a rájuk törő ellenség ellen. És itt kénytelenek vagyunk leszögezni, hogy ebben a titáni munkában, mellyel a nyugati államok életét és kultúráját is védelmeztük, nagyon kevés megértésre találtunk náluk, sőt a barbárokkal viselt harcaink idején nem egyszer hátbatámadtak. Valóban elmondhatjuk, hogy egyedül a pápáknak kell köszönnünk, hogy szomszédaink még jobban ki nem használták szorongatott helyzetünket és hogy a császár nem tudta velünk szemben érvényesíteni vélt hűbérúri jogait.

Milyen más, milyen megértő volt ezzel szemben az Ap. Szentszék! A pápák nemcsak hogy a saját hűbérúri jogukat nem szorgalmazták, hanem amikor csak tehették, minden módon támogattak bennünket bajainkban. Közbelépésükkel iparkodtak itt a testvérharcokat megszüntetni; rengeteg pénzzel és igen sokszor szárazföldi vagy tengeri erejükkel istáptoltak bennünket különösen a törökök ellen, s igyekeztek a keresztény államokkal megértetni, hogy nekik is szent kötelességük rajtuk keresztül védelmezni a katolikus ügyet a barbárok és hitetlenek ellen. Igen nagy kár, hogy a tatár betörés idején a pápát éppen II. Frigyes császár szorongatta, mert különben bizonyosan segítségünkre sietett volna, aminthogy a lyoni zsinaton (1245) formális kereszties hadjáratot hirdetett Magyarország megmentésére. A pápa nemeslelkűségével szemben II. Frigyes császár irgalmatlanul kihasználta a tatároktól jóformán egész országától megfosztott IV. Béla királyunk kényszerhelyzetét, mikor eskü alatt arra kényszerítette a királyt, hogy a tatárok kiűzése fejében hűbérül ajánlja fel neki Magyarországot!

A pápák ezen kényszereskü dacára is mindig hirdették Magyarország függetlenségét, amely a Szentszék segítségével trónrajutó Anjouk,

különösen Nagy Lajos király uralkodása alatt jutott igazán érvényre, mikor hazánk Európa egyik legelső hatalma lett, amely kultúra tekintetében is vetekedett a művelt nyugattal. Már 1389-ben megalapítják legelső egyetemünket Óbudán.

És a háromszáz évig tartó török küzdelmek idején ismét csak és egyedül csak a pápák voltak mellettünk, ők az Ap. Szentszék magaslatáról az önző nyugati államok irányítóinál jobban látták az általános veszedelmet, amely Konstantinápoly felől az egész kereszténységet és a keresztény műveltséget fenyegette. Mivel pedig tudták jól, hogy az apró balkán államok nem bírnak gátat vetni neki: minden reménységük az volt, hogy a vitéz magyar nemzet sikeresen veszi fel majd a küzdelmet, különösen, ha némi támogatást kap nyugat felől.

Ebben az időben azonban már megfogyatkozott az élő hit, a pápák tekintélyét pedig aláásta az a mozgalom, amelyet reformációnak neveznek. Keresztes hadjáratot hirdetni nem lehetett; a nyugati keresztény nemzetek egymás között viaskodtak. A török veszedelemmel bizony nem sokat törődtek, mert tőlük még messze volt és mert látták, hogy a magyar élet-halálra menő harcaival úgyszólván leköti és megállítja a török hadakat. Azonban, noha nagy Hunyadi Jánosunk számtalanszor megverte a törököt és 1456-ban, közvetlen halála előtt, mintegy testamentomképpen még egyszer oly fényes győzelmet aratott felette, hogy ennek emlékére mind a mai napig az egész katolikus világon imádkozzuk a déli úrangyalát: az igazságos Mátyás király rövid tündöklése után mégis bekövetkezett a gyászos mohácsi vész, melyben királyunkkal együtt jórészt odavesztek püspökeink és világi főuraink. A kalmár Velencének ekkor is fontosabb volt keleti kereskedelme, mint Magyarország fennmaradása: gratulált a szultán győzelméhez! I. Ferenc francia király sem akarta megérteni, hogy az ő országáért is harcol a magyar. Nemcsak hogy segítséget nem adott, hanem egyenesen szövetségre lépett a törökkel. V. Károly császár jobbnak látta a pápát gyengíteni, mint a törököt. A protestáns szellemű német fejedelmek is inkább a szultán pártjára állottak, mint a magyarokkal együttérző pápáéra. Az állandó harcokban amúgy is legyengült magyar nemzetet pedig befelé is megosztotta az országba beszivárgó hitújítás. Nem is szólva az ellenkirályokról, akik közül éppen a magyar nem áttalott behódolni a töröknek. VII. Kelemen pénzbeli és erkölcsi támogatása nélkül még kevesebb *ellenállás lett* volna Mohácsnál, úgyhogy a török minden akadály nélkül eláraszthatta volna az egész országot.

A 150 esztendeig tartó török uralom s a püspökök és papok hősi halála miatt is egyre jobban megerősödő protestantizmus minálunk is többször vallásháborúra vezetett, melyek az erdélyi fejedelmek részéről nemzeti érdekeink ellen nem egyszer szövetség formájában csak erősítet-

ték a török uralmat. Ez a sokszoros belső meghasonlás századokra hátravetette az ország normális fejlődését és kultúráját.

De ha ezen gyászos időkben igen sokat tett értünk az Egyház, az Ap. Szentszék viszont Magyarországnak köszönheti, hogy az izlám tovább nem terjedt és hogy a hitújítás minálunk erős visszahatást keltett, mely a katolikus hitélet mélyítését és a teológia tudományos művelését eredményezte. Ebben különösen a Jézustársaság és azóta is fennálló tudományegyetemünk nagy megalapítója, Pázmány Péter bíbornok, esztergomi érsek jeleskedett, aki ezt a főiskolát akkora bőkezűséggel dotálta, hogy a kontinensen még a közelmúltban is ez volt a leggazdagabb egyetem, ősi birtokai azonban a világháború után jórészt idegen impérium alá került területeken vannak és így jövedelmük elvonatik attól a céltól, amelyre azokat a nagylelkű alapító rendelte.

Mikor XI. Ince pápa buzgalma végre megmozgatta a nyugati államokat és I. Lipót császárt, kinek támogatásával Buda visszafoglalása után lassan az egész ország felszabadult a török uralom alól: csakhamar pezsgő élet indult meg minálunk, de azt a nagy visszaesést, amely kultúránkban hosszú századok alatt szükségképen bekövetkezett, csak a múlt század derekára sikerült megszüntetnünk, mikor ismét nagy lendületet vett itt a földművelés, ipar és kereskedelem, virágoztak a tudományok és művészetek.

Az Egyház most is hűségesen résztvett a nemzet nagy problémáinak megoldásában. A nagy szociális mű, a jobbágyság felszabadítása s a vele kapcsolatos birtoktagosítás minden nagyobb zökkenő nélkül megvalósult, amiben a katolikus főpapság nemes áldozatkészségével kimondhatatlan érdemeket szerzett magának.

És mikor a világháború s az annak nyomán járó forradalom és kommunizmus mélyen megalázták, a békeszerződések pedig kegyetlenül feldarabolták a nemzetet: az Egyház ismét mellette volt szenvedésében. A pápák nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is támogatják a mérhetetlen nyomorban sínylődő Csonkaországot. A papság intenzív munkájával mélyíti a hitéletet, felemeli a sárbatiport tekintélyt, isteni törvényekkel támasztja alá a polgári törvényeket és így közreműködik az igazi konszolidáció megteremtésében. A pápa a legelső szuverén, aki követküldéssel elismeri a független Magyarországot, és ismételten megemlékezik a kereszténység és kultúra védelmében elévülhetetlen érdemeiről, amelyeket mintha éppen azok felejtettek volna el, akik nemcsak kultúrájuk, hanem talán országuk fennmaradását is nekünk köszönhetik.

Viszont az állam a nagy világegés után ismét biztosítja minálunk az Egyház jogait, az egyházi személyek (primás, püspökök, papok, szer-

zetesek) és intézmények kiváltságait. Nagy anyagi segéllyel hozzájárul a papi kongrua kiegészítéséhez és a katolikus iskolák fenntartásához, s emellett biztosítja a katolikus Egyháznak és a felekezeteknek az 1868:XXXI. t.-c.-ben lefektetett iskolai autonómiáját.

Az Isteni Gondviselés a kereszténység és a kultúra védelmi harciban mártírsorsot szánt nemzetünknek. Eddig állottuk a harcot becsületesen. Adja Isten, hogy tovább is állhassuk, mert a veszedelem nem múlt el, sőt más formában talán még ijesztőbben bontakozik ki kelet felől. Adja Isten, hogy a nyugati nagy nemzetek ne akkor fedezzenek majd fel és értékeljenek bennünket, mikor az érettük is vívott küzdelmeinkbe már belepusztultunk, hanem mikor még élünk és küzdeni akarunk. Vigyázzanak, mert ha sürgősen vissza nem állítják Európa felrobbantott keleti bástyáját, Magyarországot: egyszer csak könnyűszerrel behatol majd az ellenség nyugat felé. Mi magyarok pedig Istenbe vetett hittel és reménnyel nézünk a jövőbe.. Ha az emberektől nem kapunk szeretetet, Istentől kérünk és várunk segítséget, mert ismerjük a Zsoltáros szavát: „Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam!” (Ps. 126).

